

КОСМИЧКИ МОТИВИ И СИМБОЛИКА МОША ОДАЛОВИЋА У ПЕВАЊУ О МАЈЦИ

НИКОЛА ЦВЕТКОВИЋ

Филозофски факултет, Косовска Митровица
E-mail: nikola.cvetkovic@neobee.net

*Природа, универзална мајка,
господарица свих елемената,
праисконско дете времена,
суверен свега духовног...*

Апулеј

Резиме: У космосу песничког система Моша Одаловића мајка има посебно и изузетно место. Она је *кућа душе и народа*, па у традиционалној симболици оличава и неку врсту васељенског средишта. У песмама о мајци помиње више важних космичких симбола као што су: Сунце, небо, планете, звезде, зора, потом космонаути, небеса, сунчеве пеге и сл. И све је то у знаку узноситих похвала мајци којој се приклањају небеса, развигори... Песник Одаловић све то дочарава врло сликовито, на поетски једноставан и само њему својствен начин.

Мајка је она која даје и вазда обнавља живот па зато и заузима сасвим посебно место и има изузетно важну улогу у обичном животу људи.¹ Архетип мајке у позитивном смислу оличава иманентан извор животворне снаге који подстиче и поспешује лични делатни раст и развој, *креативност и самоостварење*. У древној симболици се *представа мајке често повезује са Месецом или Земљом, као и са мајком Божјом, Маријом...*² Мајка је величанско исходиште свеколиког живота и људског постојања. Она је сама васколики животно-васпитни и делатно-подстицајни систем окренут будућности. Њена широка душа је увек отворена школска учионица и

¹ „Доживљај наше личне мајке трајно и надалеко стоји на изласку нашег живота, испуњава наше детињство. Лик ове жене којој припадамо више него било којој другој жени, прати нас кроз цео живот. Телесно одвојен од ње, човек се годинама храни њеном муком и преданошћу“. – Епли Ернст.

² Ханс Бидерман, *Речник симбола*, Плато, Београд, 2004, стр. 219.

непревазиђени Универзитет живота, који судбински усмерава. Мајка је васпитно-образовни и духовни систем само од пет великих слова.

У традиционалној симболици Она је симбол прапочетка ствари, велика мајка, богиња мајка, заштитница. Материнској речи и покрету приклањају се чарне небеске висине, подчињавају се развигори пролећа живљења, жалобне ћутње и тишине оностраног света. Мајка је вазда сигурност и свеколико уточиште; својом родном моћи дарује свеколики раст, богату плодност и обиље хране; средиште је *логичног преображаја и поновног рађања*; истовремено је *нешто тајновито и безбедно*.³ Уз то, мајка је и поуздано прибежиште у невољи, извориште топлине, нежности и присности. У преносном смислу и значењу она је *богиња*, свестаратељка са мноштвом чаросних ликова и обличја.

У васељенском смислу мајка симболизује скоро све фазе и етапе космичког живота и постојања, обједињује и сажима у себи све елементе небесног, овосветског и оностраног... Она у плодности чува и брани вратнице рађања и вечне обнове... Владарица је и управитељка звездорађања и земљорађања; непресахало је извориште животодавних и животворних вода.⁴

Перо Зубац, с пуно разлога, пише и говори о читавом једном *космосу песничког система* у коме се вешто и мајсторски препевавају теме као што је мајка, на пример, па усамљеност, страхови, пониженост, неразумевање и сл. А пре тога је као најпопуларније издвојио и у први план истакао његове две песме о мајци: *Мама је глагол од глагола радити* и *Код маме унутра*.⁵

Једна од најпознатијих па можда и понајлепших Одаловићевих песама је она: *Мама је глагол од глагола радити*. За тих шест антологијских речи Драган Лукић је записао да су „читава књига песама о мајци“, те да само тај стих „треба црвеном бојом исписати на улазу у сваку кућу, сваки стан“. Мајка је за Лукића, који је такође певао веома надахнуто о њој, кућа душе и можда више од тога, *кућа народа*;⁶ јер има заштитнички и материнско-

³Наведено према: Хелмут Харк, *Лексикон основних Јунгових појмова*, Дерета, Београд, 1998, стр. 31.

⁴„Као Месец је мерилац времена, јер дели годину на месеце с двадесетосмодневним циклусом, а као време је ткаља судбине, па су отуд све велике мајке ткаље и преље и ткају ткало и шару живота усудном нити, која је симбол њених моћи хватања у замку и везивања, али и дрешења и ослобађања“. - Џ. К. Купер, *Илустрована енциклопедија традиционалних симбола*, Просвета – Нолит, Београд, 1986, стр. 100.

⁵П. Зубац при том издваја још неколико Одаловићевих антологијских песама: *Ветар ми однео панталоне*, *М. О. украо ласту*, *Ванземаљац*, *Зрно сусама*, *Ма, каква дивота*; па додаје да ће му овај песник вазда личити на дечака иза једне грудве коју је „притегао“ својом дивном ручицом његов јунак Стојан из Честобродице, упућујући на песму *Хајдемо до Честобродице*. – П. Зубац, *О песнику и песми – Богодани дечји лирик*, у књизи *55 песама*, стр. 122–123.

⁶Д. Лукић, *Мошо, добри џин који пише песме*, из књиге *Моји савременици*, Змајеве дечје игре, 2000.

склонитељски вид. А у културном смислу, кућа је једна врста васељенског средишта и свемира.⁷

У болдованом прологу за песму *Молитва за маму* Одаловић у стихованом виду поставља питање: *колико вреди мама?*⁸ И у прва два стиха одговора помиње неколико најважнијих космичких појединости и симбола: Сунце, небо и планете:

– Она вреди Сунце бело,
једно небо, све планете...

Изузетну вредност мајке песник поистовећује са симболом *белог Сунца* које оличава неку врсту васионских светлећих кола са зрачним боговима сунца, који терају белце, прелазећи с једне стране света на другу, пружајући се у свим правцима. Бело сунце на коме песник инсистира, у традиционалној симболици повезано је са соларним животињама и птицама.⁹

Мајка вреди и као једно величанско небо које симболизује бесконачност, висину, али и узносито царство блажености. Небо је нашем песнику унеколико свеопшти симбол који изражава веровање у створитеља као у биће обдарено свеколиким знањем и мудрошћу, које успоставља животне и моралне законе. Мајка за њега има облик небеског бића, па зато све што се догађа у астралним и планетарним просторима, произилази из њене хијерофанијске моћи.¹⁰ Поред тога, мајка вреди – *све планете*. Оне узете заједно оличавају „међуделовање свих есенцијалних сила свемира и природе“.¹¹ Одаловић овде пре свега мисли на матерински благотворно дејство планета, што проистиче из упоредног односа између небеског и земаљског поретка. При том, као да за њега постоје извесне везе између путања планета, небеских тела и судбина људи на земљи, тако да свака од њих наизглед утиче на овосветска жива бића.

Поред свих осталих драгоцености мајка вреди: цело село, тону среће, па царску круну и царичину огрлицу, брдо злата, као и читаво стадо и *два јама*, што узлећу ка небеском и астралном. Осим *сто извора*, неколико мора, смиља и босиља, мајка вреди: *осам гора, девет зора, загрљај од десет миља*. Симболика извора и мора, коју песник Одаловић овде истиче, има извесне сличности: *извор* означава утробу велике мајке и често садржи чаробне

⁷Ц. К. Купер, *Илустрована енциклопедија традиционалних симбола*, стр. 82.

⁸М. Одаловић, *55 песама – за децу, наравно*, Златни кључ, Смедерево, 2002, стр. 14.

⁹Ц. К. Купер, *Илустрована енциклопедија традиционалних симбола*, стр. 131.

¹⁰Ж. Шевалије, А. Гербрант, *Рјечник симбола – Митови, сни, обичаји, гесте, облици, ликови, боје, бројеви*, Загреб, 1987, стр. 462.

¹¹Према Куперу, Сунце је у средишту свемирске сфере, „а Марс, Јупитер и Сатурн су у горњем пределу, док су Венера, Меркур и Месец у доњој половини“. У неким другим традицијама, на пример исламској, „свака планета управља једним поднебљем“. – Ц. К. Купер, *Илустрована енциклопедија традиционалних симбола*, стр. 131.

воде,¹² као што је *море* извориште свеколиког живота и сажима у себи све потенцијале,¹³ те воде имају моћ исцељења, и нешто праисконско и неисцрпно. Песнику Одаловићу је знано да су извори, врела, у древним културама нека врста светих места повезана са плодноним водама попут оних што падају с неба.¹⁴ Преко тих вода очитује се космичка оплодна моћ, *семе неба*; оне су *симбол материнства*.¹⁵ Код Одаловића се на симболику извора надовезује вишезначност симболике мора, које као и мајка оличава динамику живота, јер море је *место рађања, преображаја и поновног рађања*. Према библијским космологијама море је допринело рађању богова; оно се доживљава као голема, неукротива снага.¹⁶

Мајка вреди колико и све поносне и вијорне *заставе*, и све украсне јелке окићене, озвездане. Застава је симбол победе, зрак светлости што надвладава таму, али и грех и смрт.¹⁷ Заставе Одаловић ставља скоро у исту равн са јелкама и озвездањем, што изражавају смелост и честитост,¹⁸ као и животност, горду усправност и снагу карактера. Заставе и јелке које упућују и на постојаност и истрајавање, асоцијативно подсећају на небеске владарице које су окружене, украшене звездама.

У красној песми *Код маме унутра*, уобличеној у врло мелодиозном двостиху, са учесталим именичким римама, присутно је више вешто лирски транспонованих космичких појединости и симбола, са снажним сликовно асоцијативним осмишљавањима космонаутске природе. Из првог двостиха сазнајемо оно што су причали скаути да смо сви у мамином стомаку *били космонаути*. Ово песничко указивање упућује на лебдење космонаута у кабини васионског брода слично лебдењу у утроби мајке.

Радозналост песника незнање *чупка*, служи се он глаголском именицом, од чупкати (се), како би се приближио децјој имагинацији, и то га доводи до сазнања да кад смо били унутра, сви смо, ето, живели од стомачног пупка:

*Зар она смешна петља, рупица на стомаку,
спајала са небом мене и моју мајку?!*

Овај двостих нас подсећа на чудесно лебдење космонаута у васионском простору и кабини, где је он такође, неком врстом „пупчане врпце“, везан за довод кисеоника. Лик мајке се врло често везује за пупчану врпцу.

¹²Исто, стр. 28.

¹³Исто, стр. 116–117.

¹⁴Х. Бидерман, *Речник симбола*, стр. 126.

¹⁵Ж. Шевалије, А. Гербрант, *Рјечник симбола*, стр. 766.

¹⁶*Рјечник библијске теологије*, Загреб, 1988, стр. 593.

¹⁷Ц. К. Купер, *Илустрована енциклопедија традиционалних симбола*, 190.

¹⁸Исто, стр. 57.

Слојевита је овде симболика пупка, нарочито када је у вези са васељенским; преко њега храни се свемир; у њему је општилиште трију светова.¹⁹

Одаловић овде апострофира двоструко спајање са небом, које је царство блажености, а не само очитовање поретка у свемиру. (Божанства неба су у матријархату обично била женствено материнска).

У средишњем делу песме преко реторског обраћања (...*види ти њега*), песнички субјект, преко пупка сликовито постаје „крадљивац Сунчевих пега“. У космичко-симболичком смислу пупак је својеврсно сликовно средиште света, као што је Сунце средиште свемира, а уз то је и симбол свег порода.

Мошо Одаловић надахнуто пева о маминој кутији за дугмад, која је деци увек чаробно привлачна, јер као да њена утроба крије некакве звездичасте тајне. Кутија је иначе у традиционалној симболици *женски, садржатељски принцип*,²⁰ а ситна дугмад на одорама појединих народа симболизују звезде, док крупна могу да представљају Сунце и Месец.²¹

У првим стиховима песме *Кутија за дугмад* песнички субјект узвикује: *каквих све нема чудеса!* У тој маминој кутији:

*Она би, да има кад,
могла да скопча небеса*

Небеса, која помиње песник, оличавају духовност и матерински принцип.²² У складу са том симболиком, моћна мама, што у својој кутији има свакојаким чудесних дугмета, могла би, само да има времена, као од шале да *скопча* небеса.

У почетном делу песме *Молим те, чувај се*, мајка је на *прагу*, који симболизује ступање у нови свет, и то са водом, у знаку срећног испраћаја. Загледана је у *југ* који су астрономи одредили, и у *роде* које су весници пролећа и новог живота,²³ и поручује:

*Нека ти све тече лагано као вода,
са Сунцем подруку – до стотог года*

Вода је, у свемирским релацијама, праизвориште егзистенцијалних моћи; воде су, такође, симбол велике мајке, зна песник за тај женски принцип, за плодност и ојачање, за непрекидни ток манифестног света и очишћење, те освећење новог, срећнијег живота; она је у овом случају једна врста благосиљања, уз молбу да се чува. И упућивање да се пође са свевидећим и божанским *Сунцем подруку* – до у вечност.

¹⁹Исто, стр. 118.

²⁰Исто, стр. 84.

²¹Исто, стр. 39.

²²Исто, стр. 111.

²³Исто стр. 144.

Овде можемо с правом да закључимо да Мошо Одаловић веома надахнуто и поетски узносито пева о мајци, на бољи и особенији начин од других писаца за децу. При том се вешто служи одабраним космичким симболима који лирски узносе свеживотну представу о мајци, дивотној родитељки, што све осмишљава и плоди.

COSMIC MOTIFS AND SYMBOLICS OF MOŠA ODALOVIĆ IN SINGING ABOUT MOTHER

In the space of the poetic system of Moša Odalović, mother has a special and prominent place. She is the house of the soul and the nation, and in the traditional symbolism embodies and a kind of ecumenical center. In songs about mother, he mentions a number of important cosmic symbols such as sun, sky, planets, stars, dawn, then the cosmonauts, sky, sun spots and similar.